

Introïtustekst: Micha 4: 1 – 5

Eens zal de dag komen dat de berg met de tempel van de Heer rotsvast zal staan, verheven boven de heuvels, hoger dan alle bergen.

Volken zullen daar samenstromen, machtige naties zullen zeggen:

‘Laten we optrekken naar de berg van de Heer, naar de tempel van Jacobs God.

Hij zal ons onderrichten, ons de weg wijzen, en wij zullen zijn paden bewandelen’.

Vanaf de Sion klinkt zijn onderricht, vanuit Jeruzalem spreekt de Heer.

Hij zal rechtspreken tussen machtige volken, over grote en verre naties een oordeel vellen.

Dan zullen zij hun zwaarden omsmeden tot ploegijzers en hun speren tot snoeimessen.

Geen volk zal meer het zwaard trekken tegen een ander volk, geen mens zal nog de wapens leren hanteren. Ieder zal zitten onder zijn wijnrank en onder zijn vijgenboom, door niemand opgeschrikt, want de Heer van de hemelse machten heeft gesproken.

Laat andere volken hun eigen goden volgen - wij vertrouwen op de naam van de Heer, onze God, voor eeuwig en altijd.

Lezing: Lucas 1: 46 - 55

Maria zei:

‘Mijn ziel prijst en looft de Heer, mijn hart juicht om de Heer, mijn redder:

Hij heeft oog gehad voor mij, zijn minste dienaar. Alle geslachten zullen mij voortaan gelukkig prijzen, ja, grote dingen heeft de Machtige voor mij gedaan, heilig is zijn naam.

Barmhartig is Hij, van geslacht op geslacht, voor al wie Hem vereert.

Hij toont de macht en kracht van zijn arm en drijft uiteen wie zich verheven wanen, heersers stoot hij van hun troon en wie gering is geeft Hij aanzien.

Wie honger heeft overlaadt hij met gaven, maar rijken stuurt Hij weg met lege handen.

Hij trekt zich het lot aan van Israël, zijn dienaar, zoals Hij aan onze voorouders heeft beloofd:

Hij herinnert zich zijn barmhartigheid jegens Abraham en zijn nageslacht, tot in eeuwigheid’.

Overweging

Gemeente van Jezus Christus,

Arnold Huijgen, hoogleraar aan de theologische universiteit van Apeldoorn schreef het beste theologische boek van 2021: Maria, ikoon van genade. Ik heb het nog niet gelezen, maar ik ben blij met aandacht voor Maria. Het boek heeft veel publiciteit gekregen, want hoe bijzonder is het: een theoloog van orthodoxe snit die in het Protestantisme Maria in de schijnwerpers zet. Ik ben blij, maar ook wel wat verbaasd. In de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw, toen ik studeerde dook in de tweede feministische golf ook de feministische theologie op. Wij leerden de Bijbel met nieuwe ogen lezen. We brachten vrouwen aan het licht: Tamar, Mirjam, Hanna, Debora, Rachab, Ruth, Maria...

Maria, hoezo, kuise vrouw, altijd maagd, dienstbaar? Maar ook zo opgehemeld: moeders Gods, medeverlosseres. We haalden Maria van haar voetstuk en maakten van haar een vrouw die midden in het leven staat, krachtig, profetisch, maar een vrouw als wij zouden kunnen zijn, van vlees en bloed. Het kwam ons op een reprimande te staan van Renate Dorrestein, feminist, en katholiek tot in haar haarvaten. In een hilarische column in Opzij kapilde zij haar protestantse

zusters. Voor Katholieken is Maria het geheime wapen, de moeder die troost en bevrijdt, en alles vergeeft. Ze schrijft: Hebben we iemand die op het hoogste niveau voor ons netwerkt, gaan jullie er een vrouw van vlees en bloed van maken. Willen jullie daar onmiddellijk mee ophouden? Ik begrijp haar punt. Een ikoon van genade moet niet iets verhevens houden. Toch koester ik de Maria die wij ontdekten: een jonge vrouw zonder sociale status, niet van aanzien, door God uitgekozen. Zwanger van een kind, zwanger van een belofte. Ze beseft dat het kind dat ze in zich draagt goed nieuws is, omdat hij in woord en daad zal laten zien hoe zijn Vader het wil hebben: Gods woord wil deze wereld omgekeerd...

Haar lied klinkt tegen de achtergrond van een wereldtoneel, dat nooit ver weg is. Lucas plaats zijn evangelie bewust in een kader. 'Toen Herodes koning van Juda was...', zo begint zijn verhaal in hoofdstuk 1. 'In die tijd kondigde keizer Augustus een decreet af... tijdens het bewind van Quirinius over Syrië', horen we in Lucas 2. De Pax Romana dwingt met harde hand vrede af. De keizer beheerst de wereld, en Herodes is zijn marionet. Lucas tekent de verhalen van gewone, geringe mensen tegen de achtergrond van het grote wereldtoneel. In dat kader staat Maria. Zij zingt niet zomaar een liedje van verlangen. Ze beseft dat er een wereld te winnen valt. En dat plaats haar in de lijn van de profeten uit het Oude Testament.

We hoorden de woorden van Micha. Hij trad op in de tijd dat de Assyriërs wereldheersers waren. Israël met de hoofdstad Samaria was al onder de voet gelopen. Juda, met Jeruzalem als plaats waar wereldlijke en religieuze leiders de dienst uitmaakten, werd bedreigd. Dit onheil wordt door Micha getekend als een straf van de Eeuwige. Ook Micha heeft weinig sociale status. Hij komt van het platteland. Maar deze boerenprofeet neemt geen blad voor de mond en heeft de moed 'om aan Jacob zijn wandaden bekend te maken, en aan Israël zijn zonde). Die moed heeft hij niet uit zichzelf, maar ontvangen: 'Ik ben vervuld van kracht, ik heb de Geest van de Heer' In die Geest neemt hij het op voor de kleine mensen tegen de elite. Heel hoofdstuk 3, dat voorafgaat aan de lezing van deze morgen, is een aanklacht tegen de heersers van het volk. Hij beschrijft hen als kannibalen, die het vlees van de botten aftropen. Ze vreten het volk op, niets en niemand ontziend. Ik zag de ouders voor me op de publieke tribune van de Tweede Kamer, wier toeslagen van kinderopvang werden teruggevorderd. Ongekend onrecht. Keer op keer worden ze opgeschrikt, tot op vandaag, want aan hen is nog geen recht gedaan. De belastingdienst handelt niet voor eigen gewin, ambtenaren, besturen, rechters, de regering, Raad van Staten, niemand wil deze mensen willens en wetens kapot maken, maar ze hadden geen oog voor kleine mensen, die kansloos zijn tegenover het systeem.

Micha zegt: vanwege het grote onrecht, vanwege de buigen van de wet zal het oordeel hard zijn: Sion zal als een akker worden omgeploegd en Jeruzalem als een ruïne worden, een overwoekerde heuvel. Met deze woorden eindigt hoofdstuk 3. Dan klinkt aan het begin van hoofdstuk 4 ineens die belofte: eens zal de dag komen dat de berg met de tempel rotsvast zal staan, verheven boven de heuvels ... 'Eens' verwijst naar een tijd die voor ons verborgen is, ver weg. We kunnen ons er nauwelijks een voorstelling van maken. Maar Micha doet zijn uiterste best om het zich voor te stellen, tegen alle tekenen des tijds in. Hij ziet volken die optrekken naar de tempel om zich door Jacobs God te laten onderrichten.

Dan zullen ze hun zwaarden omsmeden tot ploegijzers en hun speren tot snoeimessen. Niemand weet meer wat oorlog is. Wereldvrede. Bij monde van zijn profeten spreekt God dikwijls met twee woorden. God is rechtvaardig, hij oordeelt, straft wie kleine mensen vernedert. Maar door het oordeel heen is de Eeuwige ook genadig en barmhartig. Dan zoomt het beeld in: van het hele wereldtoneel met en alle volken naar het lome beeld van een namiddag op het platteland toe: ieder zal zitten onder zijn wijnrank en zijn vijgenboom, door niemand opgeschrikt. Eindelijk rust.

Rust, verlangen we daarnaar, u en ik? Het stormt – zoals altijd – op het wereldtoneel met zijn grote en kleine conflicten, met zijn dreunende laarzen die stampen op de parades van machtige mannen, die zichzelf slecht door repressie in het zadel weten te houden. Gewone mensen, zonder status of aanzien zijn de eerste slachtoffers waar recht en gerechtigheid sneuvelen. Zij betalen de prijs: honger, armoede, ze vluchten vanwege geweld. En ze worden ingezet als speelbal, wisselgeld, door leiders die geen oog hebben voor de mensen die zij zijn. Ongekend leed aan de randen van Europa.

Ook in onze eigen land is het niet erg rustig. De nieuwe regering die over een paar weken aantreedt – eerst zien, dan geloven – kan aan de slag. Hopelijk met het beloofde nieuwe elan en de frisse ideeën om visie te ontwikkelen op de grote problemen, en visie om te zetten in beleid met betrekking tot milieu en klimaat, onderwijs en de toekomst van de zorg, verruwing van omgangsvormen, tot in de tweede kamer toe, de kloof in onze maatschappij tussen rijken en armen, kansrijken en kansarmen, met mensen en zonder aanzien. Corona heeft veel mensen op vele manieren verdriet en schade berokkend. We hoopten en dachten dat we covid achter ons gingen laten, en nu zitten we er weer midden in. Een te verwachten vijfde golf, sinds vanmorgen een nieuw strenge lockdown. Om moedeloos van te worden. Juist omdat de coronacrisis de bestaande kloof verdiept. Wie niet sterk is, wordt eerder geraakt door ziekte of verlies van inkomen. Is het achter de voordeur niet pluis? Voor vrouwen en kinderen die met huiselijk geweld te maken hebben, is het vele thuis moeten zijn een ramp.

Voor kinderen en jongeren is het zo wie zo een uitgerekt drama. Dan weer wel, dan weer niet naar school. Niet kunnen chillen met je vrienden, geen feestjes en festivals. Onderzoek toont aan dat jongeren niet alleen een leerachterstand hebben, maar zich ook minder goed ontwikkelen in sociale vaardigheden. Veel jongeren zijn somber en apathisch. En dit alles komt bij kansarme jongeren dubbel zo hard aan.

Het is nodig, heilzaam en bevrijdend dat vandaag, op vierde advent, het lied van Maria klinkt. Mijn ziel prijst en looft de Heer, mijn hart juicht om God mijn redder. De lofzang van Maria ademt de taal van de psalmen en de profeten. Zij staat in die traditie. Zij heeft ervaren dat Gods woorden werken. Zij viert, haar eigen psalm zingend, lyrisch Gods bevrijdend handelen, dat geworteld is in zijn oude verbond. In dat verbond zal ook haar kind worden opgenomen. In parallelle zinnen, die elkaar aanvullen of contrasteren zingt Maria de centrale motieven uit de geschiedenis van Israël tevoorschijn. Met Abraham is alles begonnen. Daarom loopt haar lied uit op het gedenken van de belofte die God aan Abraham deed.

Zij prijst God, want hij heeft oog gehad voor haar, zijn minste dienaar. Maria's *nederigheid* duidt niet op haar vernedering, bijv. vanwege kinderloosheid zoals bij Elisabeth, of op nederigheid als deugd, zoals het later wel is uitgelegd. Nee, het gaat hier op haar lage sociale status volgens de geldende maatschappelijke normen: vrouw, in een vergeten uithoek van het land. Kan uit Nazaret iets goeds komen? Juist hier zet God in. Door God gezien worden is een geweldige ervaring. Hierdoor wordt een mens opgericht en meegenomen in Gods bevrijdende ruimte.

Maria bezingt Gods heiligheid, barmhartigheid en zijn macht, die hij aanwendt ten behoeve van wie er niet aan te pas komen. Deze God verkiest keer op keer het kleine. Zijn woord wil deze wereld omgekeerd. Eerst gaan de machtsverhoudingen eraan: *hij drijft uiteen wie zich verheven wanen, heersers stoot hij van hun troon, en wie gering is geeft hij aanzien. Dan sneuvelen ook de bezitsverhoudingen: wie honger heeft overlaadt hij met gaven, maar rijken stuurt hij weg met lege handen.* Ze spreekt van de toekomst van recht en gerechtigheid, alsof die er al is. Gods successen uit het verleden zijn voor haar een garantie voor die toekomst. Daarmee is de taal die zij spreekt profetisch.

Ze is zich bewust van het wereldtoneel en bezingt daarbinnen een God die juist de geringen aanzien geeft. Wat zouden we graag al die wereldleiders naar de berg van de Heer, naar de tempel van Jacobs God sturen voor een les in gerechtigheid en vrede. En misschien is het een goed idee om straks de nieuwe ministers en staatssecretarissen een afschrift van de lofzang van Maria te sturen. Ter inspiratie. Om werkelijk oog te krijgen voor de mensen die zij regeren, om de nederigen aanzien te geven, de slachtoffers van de toeslagenaffaire en die sombere jongeren. Om verder te zien dan de korte termijn en eigen succes.

Maria had geen last van opiniepeilingen. Zij – de minste dienaar – had niets te verliezen: geen geld, geen status, geen macht. Zij zong haar lied, zoals Mirjam en Hanna dat voor haar deden, van deze wereld omgekeerd. Dit lied is heilzaam en bevrijdend, hard nodig in een tijd waarin we de moed dreigen te verliezen. Wie het hoort krijgt hoop en hervindt de stem om mee te zingen: mijn ziel prijst en looft de Heer, die de nederigen aanzien geeft. Amen

Slottekst: Dietrich Bonhoeffer

Waar God wil zijn

Waar het verstand zich boos maakt, waar onze natuur in opstand komt, waar onze vroomheid zich angstig verre van houdt, daar, juist, wil God zijn. Daar verwacht Hij het verstand van de verstandigen. Daar ergert Hij onze natuur, onze vroomheid. Daar wil Hij zijn en niemand kan Hem tegenhouden. En alleen de ootmoedigen geloven in Hem en zijn blij dat God zo vrij en zo heerlijk is, dat Hij wonderen doet waar de mens de moed opgeeft, dat Hij heerlijk maakt wat gering en nederig is. En dat is immers het grootste wonder, dat God het nederige liefheeft. God “heeft omgezien naar de lage staat zijner dienstmaagd”. God in de nederigheid - dat is het revolutionaire, het hartstochtelijke adventswoord.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden.
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl